

EEDER

Edebî Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Mart 2023, Cilt 7, Sayı 1

Atf/Citation: Demir Atay, H. (2023). "Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma", (yayın değerlendirme). *Edebî Eleştiri Dergisi*, 7(1), s. 230-233.

Hivren DEMİR ATAY*

Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma Adlı Kitap Üzerine Bir Değerlendirme**

A Review on The Modernist Short Story: A Study in Theory and Practice

Değerlendirilen Yayının Bilgileri

Kitap Adı: *Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma*

Yazar: Dominic Head

Çeviren: Arzu Eylem

Yayınevi: NotaBene Yayınları

Yayın Yeri ve Yılı: İstanbul 2022 (1. Baskı)

Sayfa Sayısı: 247

ISBN: 978-605-260-364-2

ÖZ

Dominic Head'in 2022 yılında Arzu Eylem tarafından Türkçeye kazandırılan *Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma* adlı kitabını değerlendiren bu yazıda öncelikle Head'in öykü teorisine yönelik eleştirel tutumu özetleniyor. Ardından kitabın teorik arka planıyla James Joyce, Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Wyndham Lewis ve Malcolm Lowry'nin öykülerinin çözümlendiği bölümler arasındaki ilişki değerlendiriliyor. Karşısına aldığı öykü kuramcılarının 1992'de kitabın orijinali yayımlandığında Head'i hangi açılardan eleştirdiğinden kısaca söz edildikten sonra edebiyat çalışmalarında bu tür teorik tartışmaların eleştirel düşünceye sağladığı katkı vurgulanıyor. Yazının son bölümünde ise Türkçe çevirideki kimi tercihlerin özellikle öykü teorisine aşina olmayan okur için yaratabileceği sorunlara değiniliyor.

Anahtar Kelimeler: öykü, öykü teorisi, Dominic Head, modernizm

ABSTRACT

This review examines the Turkish translation of Dominic Head's *The Modernist Short Story: A Study in Theory and Practice*. Translated by Arzu Eylem and published in 2022 by NotaBene Press, the book takes a critical approach to existing short story theories. The review starts with a summary of Head's criticisms and then evaluates the relationship between the theoretical and practical chapters of the book. Head's readings of James Joyce, Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Wyndham Lewis, and Malcolm Lowry are considered in this context. After briefly mentioning how the writer was criticized when the book was originally published in 1992, the review underlines the importance of such theoretical discussions in literary studies. The final part of the review draws attention to some semantic mistakes and problematic word choices in Turkish translation, which, it suggests, might be misleading for readers who are not familiar with the short story theory.

Keywords: the short story, short story theory, Dominic Head, modernism

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, hivren@mersin.edu.tr ORCID: 0000-0001-8249-2181

** [Kitap Değerlendirme], Geliş Tarihi: 22.10.2022 Kabul Tarihi: 05.02.2023 Yayın Tarihi: 25.03.2023 DOI: 10.31465/eeder.1193302

MODERN ÖYKÜ

Teorik ve Pratik
Bir Çalışma

Dominic Head

Çeviren:
Arzu Eylem

Edebiyatta tür araştırmaları, eleştirel okuma pratiğinde uzlaşım yaratma çabalarıyla bunlara yönelen tepkiler arasındaki gerilimi yansıtan birçok tartışma içerir. Aslında edebiyat incelemelerinde çoğunlukla bir uzlaşım hareket edilir ve inceleme nesnesi roman, öykü, şiir ya da tiyatro gibi tür adlarıyla anılarak tematik ve biçimsel çözümlenmelere tabi tutulur. Türsel bir belirsizlik yoksa ya da çözümlenme türüne dair özel bir tartışma içermiyorsa tür teorilerine pek başvurulmaz. Bu tutumun önemli nedenlerinden biri, edebiyat yapıtlarını türsel kategorilerle düşünmenin yorum alanını sınırladığı düşüncesidir.

Bu gerilimden bolca nasiplenen öykü de bir taraftan sürekli tanımlanmaya çalışılmış, diğer taraftan türsel bir kategori olarak, Austin M. Wright'ın ifadesiyle, “bir mektup gözünden başka bir şey olmadığı” (1998: 21) dile getirilmiştir. Dominic Head'ın *Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma* adlı kitabı, öykü teorisinin indirgemeci yaklaşımlarını eleştiren ve öyküyü türsel tanımlamaları esneterek okumayı öneren bir çalışma olarak bu tartışmaların temel kaynaklarından biri hâline gelmiştir.

İngilizce orijinali 1992'de Cambridge Üniversitesi Yayınevi tarafından *The Modernist Short Story: A Study in Theory and Practice* başlığıyla yayımlanan kitap 2022'de Arzu Eylem tarafından Türkçeye kazandırıldı. NotaBene Yayınları'nın yayımladığı kitabın yazarı Dominic Head, İngiliz edebiyatında roman ve öyküye kuramsal açıdan yaklaşan çalışmalarının yanında tek tek yazarlara odaklanan makale ve kitaplarıyla da tanınan bir isim. *Modern Öykü* de öykü türüne tarihsel olarak nasıl yaklaşıldığına dair bir çerçeve sunup alternatif bir bakış ortaya koyarken James Joyce, Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Wyndham Lewis ve Malcolm Lowry'nin öykülerinden yararlanıyor. Yedi bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde Head, kitabını yazdığı döneme dek ortaya konmuş öykü teorisi ve tanımlarının baskın niteliklerini eleştirel bir gözle irdelerken, son bölümde öyküye dair güncel sorunları, özellikle de postmodernizme geçiş sürecinin kitapta öne sürdüğü savları nasıl etkileyebileceğini tartışıyor. Kitabın ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümleri İngiliz modernizminin üç kanonik öykü yazarını, sırasıyla Joyce, Woolf ve Mansfield'ı çözümlüyor ve öykü incelemelerinin bu yazarlara dair yerleşik fikirlerine alternatifler sunuyor. Head'ın Lewis ve Lowry'yi ele aldığı beşinci ve altıncı bölümler ise öykü çalışmalarının pek de ilgi göstermediği bu iki yazarın öykülerinin tür tanımını esnetmeye yardımcı olabileceğini ileri sürüyor.

Poe'nun “tek etki” kavramı etrafında şekillenen ve alana hükmeden bir öykü tanımının alternatif yaklaşımları sınırladığına dikkat çeken *Modern Öykü*, yazarların ve öykülerin birbirlerinden farklılaştığı noktalara odaklanmanın öykü teorisine bir dinamizm katacağı iddiasında. Head'e göre, öykünün tek bir olaya dayandığına, basit bir karakterizasyon ve epifanik bir an içermesi gerektiğine duyulan inanç, öykünün kısılgına dair ölçütler ya da olay ve durum öyküsü ayrımının kanıksanması bir süre sonra bir öyküyü diğerinden farklı kılan edebî etkilerin görülmemesiyle

sonuçlanıyor. Oysa Head, öykü türünü biçimlendiren yenilikleri ve hâlihazırdaki öykü tanımlamalarının dışına düşen özellikleri modernist edebiyatın deneysel hamleleri ve biçimsel uyumsuzluklarıyla ilişkilendirir. Ona göre, farklılıklar yaratmaya açık biçimsel potansiyelleriyle öykü, tipik bir modernist türdür. Yazarın kendi ifadesiyle, “[ö]ykü, edebî modernizmin özünü içerir ve yirminci yüzyıl deneyiminin epizodik doğasını yansıtmakta sonsuz yeteneğe sahiptir” (2022: 9). Böylece Head, öykü teorisinin sınırlarını iki açıdan zorlamış olur. Bir taraftan yirminci yüzyıl deneyimiyle öykünün biçimsel özellikleri arasında paralellik kurarak öykülerin betimlediği sosyal yaşamı teorik tartışmalara dâhil eder, diğer taraftan öykü pratiğinden yola çıkarak öykü teorisini esnetmenin olanaklarını gösterir. Her iki hamle de türsel kategoriyi bir “mektup gözü” olmaktan çıkarmaya katkı sağladığı için önemlidir.

Bununla birlikte, Head’ın alternatif bir yaklaşım sunarken yaslandığı teorik ve felsefi kavramların okurun işini zorlaştırdığını söylemek mümkün. Modernist öykünün bütünleştirici özelliklerinden çok çatışmacı unsurlarına odaklanmaya davet ederken Louis Althusser’in “göreceli özerklik” ve Mikhail Bakhtin’in “diyaloji” kavramlarıyla birlikte Fredric Jameson ve Pierre Macherey’nin görüşlerinden de yararlanan Head, sürdürdüğü tartışmanın bu düşünürlerle ilişkisini fazlasıyla ekonomik bir biçimde açıklıyor. Okur kitlesinin belli bir birikime sahip olduğunu varsayan bu tavır akademik çalışmalarda çok da yadırganmayabilir; fakat asıl sorun, yazarın öykü çözümleri yaptığı bölümlerin söz konusu teorik çerçeveden yeterince yararlanmaması. Dolayısıyla okur, Joyce, Woolf, Mansfield, Lewis ve Lowry bölümlerini okurken birinci bölümdeki tartışmaların izini sürmesi gerektiği hissine kapılıyor. Bir anlamda aslında yazara ait olan eksiklik, okurun anlama kapasitesini sorgulamasına yol açıyor. Head, çözümlerinde yer yer söz konusu düşünürlere başvursa da ilişkilendirmeleri beklentinin altında kalıyor.

Kitap, yayımlandığı dönemde en çok indirgemecilik, kuramsal arka planının zayıflığı ve incelediği yazarların seçimindeki rastgelelik nedeniyle eleştirilmiştir. Örneğin, etkili bir öykü araştırmacısı olan Charles E. May’e göre Head, Poe’nun ve sonraki öykü kuramcılarının öyküdeki birlik kavramını kullanma biçimlerindeki çeşitlilik ve nüansı görmemiş, söz konusu kuramcılarının aynı kabulleri tekrarladıklarını indirgemeci bir tavırla iddia etmiştir. May, benzer biçimde Joyce’un epifani kavramının da Head’in indirgemeci okumasına maruz kaldığını düşünür. Öykü kuramcılarının indirgemeci formüllerden kurtulma yolları bulması gerektiği konusunda Head’e katılan May, bu fikri öne sürerken kendisinden önce gelen bütün teorileri indirgemeciliğin başka bir formu içinde eritmenin yanlışlığını ifade eder (1994: 130). Çözümlerini İngiliz edebiyatının modernistleriyle sınırlaması ama bunu yaparken Joseph Conrad ve E. M. Forster’ı dışarıda bırakması gibi nedenlerle de eleştirilen (Shaffer, 1994: 134) Head’in kitabının Türkçedeki varlığı bu tür tartışmaların eleştirel düşünceye katkısını kavramak açısından özellikle önemli. Yazarın eleştirdiği birçok öykü kuramcısı Türkçeye henüz çevrilmemiş olsa da, tartışmasını sürdürme biçimi, yeni şeyler söyleme konusundaki özgüveni ve tabii ki fikirlerinin içeriği son derece ufuk açıcı. *Modern Öykü*, Türk edebiyatındaki öykü geleneğinin Anglo-Amerikan öykü teorisinin tanımladığı öyküyle ve Head’in sunduğu alternatiflerle türsel olarak nasıl bir ilişki içinde olduğu üzerine düşünmek için de iyi bir fırsat sunuyor.

Son olarak, kitabın Türkçe çevirisini okurken dikkatli olunması gereken birkaç noktayı belirtmekte fayda var. *The Modernist Short Story* başlığının *Modern Öykü* olarak çevrilmesi ve kitap boyunca yazarın “modernist” dediği birçok yerde çevirmenin “modern” sözcüğünü tercih etmesi kitabın temel savının gözden kaçmasına yol açabilir. Örneğin, birinci bölümün başında

Head gerçekten de “modern öykü”nün on dokuzuncu yüzyıldaki yükselişinden söz ediyor; fakat “[ö]ykü biçimsel yetisi sayesinde kendini tipik bir modern tür şeklinde gösterir” (2022: 8) cümlesinde Head’in orijinal metinde kullandığı sözcük “modern” değil, “modernist”tir. Kitabın birçok yerinde bu karışıklık devam ederken bir taraftan da yanlış anlaşılma ya da yanlış ifade edilmiş cümleler nedeniyle okurun sık sık duraksaması muhtemel. Kitapta çevirinin bir ekip işi olduğunu, çevirmenin kıymetli emeğini daha da değerli kılacak ikinci ve üçüncü gözlerle ihtiyaç duyulduğunu gösteren çok sayıda cümle mevcut. Örneğin “yüceltilen öykü kuramı” (2022: 7) terkinin kitabın savıyla çeliştiğini fark eden biri orijinal metinde “hâlihazırda var olan öykü teorisi”nden (1992: x) söz edildiğini görecektir. “Modernistlerin biçim kaygısıyla öykü sanatının rastlaşması önemli, hatta bu tür yazışmalardan yalnızca biri” (2022: 17) cümlesinde orijinal metinde “tekabüliyet” anlamında kullanılan “correspondence” (1992: 7) sözcüğünün “yazışma” anlamının çeviride hatalı bir biçimde seçildiği ya da “biçimi budayan yaratıcı unsurlar” (1992: 44) ifadesindeki tuhaflığın “cut across” fiilinin (1992: 30) yanlış çevrilmesinden kaynaklandığı fark edilecektir. Çeviri metindeki bazı cümleler ise yazarın meramının tam tersini ifade ediyor. Örneğin, “Öykü eleştirmenlerinin karşılaştığı sorun, kendi indirgeme formüllerinden kaçabilmeleridir” (2022: 33) cümlesi aslında öykü eleştirmenlerinin kendi indirgeme formüllerinden kaçmanın bir yolunu bulmakta zorlandıklarını, yani söz konusu indirgeme formüllerinden kaçmaları gerektiğini ifade ediyor (1992: 21). Kuşkusuz bu tür çeviri sorunları, özellikle öykü araştırmalarına aşina olmayan okur için zorlayıcı ve yanıltıcı olacaktır.

Kaynakça

- Head, D. (1992). *The Modernist Short Story: A Study in Theory and Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Head, D. (2022). *Modern Öykü: Teorik ve Pratik Bir Çalışma*, İstanbul: NotaBene Yayınları.
- May, C. E. (1994). Kitap incelemesi. *The Modernist Short Story: A Study of Theory and Practice* by Dominic Head. *The Journal of English and Germanic Philology*, C. 93, S. 1, s.128-130.
- Shaffer, B. W. (1994). Kitap incelemesi. *The Modernist Short Story: A Study of Theory and Practice* by Dominic Head. *Studies in Short Fiction*, S. 31(1), s. 134.
- Wright, A. M. (1998). “Kısa Öyküyü Tanımlama Üzerine: Tür Sorunu”, çev. Taner Karakoç, *Adam Öykü*, S. 16 (Mayıs-Haziran 1998), s. 19-26.